

Jose Ignacio de Arana, s.J. (1838-1896)

Jose Ignacio de Arana XIX. mendearen lehenengo berrogeita hamarkadan jaio eta bigarren mende erdia ia osoki ezagutu ondoren hil zen. Beraz, lehenengo guda karlista bete-betean jaio eta azken gudate karlista amaitu ondoren hil. Euskal literaturaren inguruan berpizte berri bat nabaritzen den urteetan bizitako autore hau, iruditzen zaigu aski oparoa izan zela, nahiz ez zaigun hain ezaguna egiten literaturako esku-liburuetan.

Garaiko literatur mugimendua jarraitzen zuela aski garbi ikusten da Luis Luciano Bonaparte printzearekin izan zuen gutun harremanetan. Printzeak euskal literatur ereintzari eman zion bultzada eta haren inguruan sortu zen euskal idazle eta itzultzaile saila garrantzi handikoa izan zen. Zenbait datuk diotenez, garaiko euskal literatur mugimendurekin harreman zuzenetan egon zen Jose Ignacio Arana. Hain zuzen Nikolas Alzolak *Boletin del Instituto Americano de Estudios Vas-*

cos-en Aranak Bonaparte Printzeari eginiko gutun bat agertzen du eta beste bat Euskera aldizkarian. Lehenengoan, Bonaparte printzeari Itun Berria osoki euskara zezala eskatzen dio: "Ori guzia liburu eder lodicho bat bakarrean argiraturic, Euskalerrri guziraco baña batez ere apaiz jendearentzaco prochurik aundienco litzake".

Gogoan izatekoa da, bestalde, mende erdi aldera Antoine d'Abbadieren eraginpean sortu ziren Lore jokoak eta horren inguruan emandako jaialdi eta bertsolari andana. D'Abbadieren eragin berezi hori, hegoaldera ere hedatu zen, eragin honen inguruan azpimarra daitekeelarik Jose Manterola.

Mendearen azken aldera bereizi behar den pertsonaia Sabino de Arana Goiri izan, haren bultzada handia izan zelarik alor askotan.

Ingurune horretan jaio zen Jose Inazio Arana (1838-1896), Azkoitian, 1838. maiatzaren 26an,

eta hil Oñan, 1896. abenduaren 19an. Beraz, lerrotxo hauek argitarara eman diren egun hauetantsu beteko dira ehun urte gure auto-rea zendu zela.

Bere lehen ikasketak jaioterrian, Amezketan eta Ezkion egon ondoren, bigarren ikasketak, hizkuntza ikasketak, Azkoitia, Albistur, Arantzazu eta Iruiñean osatu zituen. Arantzazun latina eta grekoa batik bat Aita Jose D. Albenizen eskutik. Dirudienez hemen ernaldu zitzaion bere erlijioso bokazioa.

1854. urtean Loiolako jesulagundian sartu zen. Geroztik ematen zaizkigun datuak urriak dira, baina esku-liburuetan agertzen denez, ikasketa, irakaskuntza eta erlijio gaietan eman zuen bere bizitz osoa, Loiola, Salamanka, Leon, Palentzia, Orduña, Durangon, harik eta Oñan 1896. urtean hil zen arte. Jesuiten garaiko arazo larrien ondorioz, hiru aldiz erbestera beharra izan zuen Frantziara, Baiona, Poyanne eta Hagetmau-ra.

Orduñan egon zenean Sabino Aranaren irakasle izan zen eta geroztik biek, nahiz iritziz desberdinak izan, adiskidantza ona eduki zuten. Onaindiak Sabino Aranaren lerro batzuk dakartzat Aita Arana hil zenean idatziak eta hala dio: "Neure adiskide kutuna ta itzal aundikoa zan A. Arana. Jainkoak bere baitan artu bei josulagun onaren arimea. Ak nire

idaz-eraren oiñarriak ezagutzea nai neban biziro, bein eta barriro agertu bait eustazan gai orretan biok gelduzan makur-aldeak; baiña Jaungoikoak ez dau gura izan. A. Aranak euskerazko esku-idatzi batzuk itxi ebazana, ba-dakit: esku onetan dagoz, eta eurak egingo dabe egokiena dana. Aita Arana adimen-sakon-tasunez baiño geiago nabarmentzen zan irudimen azkarrez: eder-zale geiago genduan elejakitun baiño. Nigaz ez etorren bat ez euskal gaietan, ez politikan; baiña guztiz ona zalako, ta beraz, zintzo ta prestua, arekin ezin zitekean asarretu, bere gogo ta gauza guztietan asmorik garbiena erakusten zuelako...". Patxi Altunak ere, ikus "Tratado de métrica vasca", bien artean adiskidantza jatorra mantentzen zutela esango digu eta ez zela harrigarri izango hari bere "Tratado..."aren kopia bat ere igortzea Azkue jaunari Oñatik igorri zion bezalaxe.

Dirudienez, garai hartan, inor gutxik bezala ezagutzen zuen euskal literatura. Ondorioz haren lan dexente argitaratu ziren *Euskalerrria* Jose Manterolak sortutako aldizkarian. Euskal arloaz gain, beste zenbait publikazio egin zituen erlijioari buruzkoak. Horra lan garrantzitsuen zerrenda: *Vidas de algunos claros varones gyipuzcoanos de la Compañía de Jesús*, Tolosa, 1870 (A.

García ta Anai Jose Ilzagarete'ren laguntzarekin).

Jesusen Biotz Sagraduco Billaera santu edo Congregacioaren gañeko cerbaitzuec dacazquien liburucho devotoa, Gasteiz, 1870; San Ignacio Loyolacoaren bizitza laburtua euskaraz eta gaztelaniaz, 1872. Hau da euskaraz egindako lanik luze eta garrantzitsuena; Ama Virgiña gucz Concepciocoaren Oficio laburra, latinezko itz neurtuetatik eusquerazco zortzicoetara itzulia, Erroma, 187; Loyola-co Oroitza txiki bat, Tolosa, 1882. Bigarren argitalpena, Euskaraz eta gaztelaniaz; "Notas bibliográficas sobre el Cicerón eúskaro, Sebastián Mendiburu, 1888" Iruñeako "Revista Euskara" izenekoan;

Bai, pecatu da liberalqueriya, Bayona, 1888, F. Sardá y Salva-

ny-ren itzulpena; Disertación sobre la Ortografía Euskara, Bilbao, 1890; eta, azkenik, agian euskal literaturarako garrantzitsuena: Tratado de métrica vasca, 1872. Hauetaz gain, baita ere zenbait poesia Milla euskal olerki eder eta Enciclopedia Ilustrada del País Vasco, I (686-88 or.) alean agertzen denez. Haien artean, ezagunena, gaur egun ere hainbat abesten den Arantzazuko Amaren ereserkia.

Lerro hauek, euskal idazle honi EGAN aldizkariak egin nahi dion omenaldi xume bat besterik ez dira. Beraz, ez gara haren literatura, idazkera, ortografia eta metrikari buruzko iritziak ematen arituko. Baina uste dugu sakon aztertzea merezi duen autore baten aurrean gaudela.

G.E.